Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 27ης Μαρτίου 2025*

«Παράβαση κράτους μέλους – Επεξεργασία των αστικών λυμάτων – Οδηγία 91/271/ΕΟΚ – Άρθρα 4, 5 και 10 – Ρύπανση ευαίσθητων περιοχών – Σταθμοί επεξεργασίας αστικών λυμάτων – Απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται παράβαση – Μη εκτέλεση – Άρθρο 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ – Χρηματικές κυρώσεις – Χρηματική ποινή – Κατ' αποκοπήν ποσό»

Στην υπόθεση C-515/23,

με αντικείμενο προσφυγή δυνάμει του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 10 Αυγούστου 2023,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον G. Gattinara και την E. Sanfrutos Cano,

προσφεύγουσα,

κατά

Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον M. Di Benedetto, τη M. Russo και τη M. F. Severi, avvocati dello Stato,

καθής,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Kumin, πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen (εισηγητή), πρόεδρο του πρώτου τμήματος, και I. Ziemele, δικαστή,

γενική εισαγγελέας: T. Ćapeta

γραμματέας: G. Chiapponi, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 13ης Νοεμβρίου 2024,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Απόφαση

1 Με την προσφυγή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

– να διαπιστώσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση της αποφάσεως της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-85/13, στο εξής: απόφαση C-85/13, EU:C:2014:251), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ·

– να υποχρεώσει την Ιταλική Δημοκρατία να καταβάλει στην Επιτροπή ημερήσια χρηματική ποινή ύψους 122 760 ευρώ, εφαρμοζομένης της ενδεχόμενης μείωσης που προκύπτει από τον προταθέντα τύπο προοδευτικής μείωσης του ποσού, ανά ημέρα καθυστέρησης στην εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, από την ημερομηνία δημοσίευσης της αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση έως την ημερομηνία εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13·

– να υποχρεώσει την Ιταλική Δημοκρατία να καταβάλει στην Επιτροπή ημερήσιο κατ' αποκοπήν ποσό 13 640 ευρώ, εφαρμοζομένης της ενδεχόμενης μείωσης που προκύπτει από τον προταθέντα τύπο προοδευτικής μείωσης του ποσού, συνολικού ύψους τουλάχιστον 9 548 000 ευρώ, από την ημερομηνία δημοσίευσης της αποφάσεως C-85/13 και έως την ημερομηνία δημοσίευσης της αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση ή έως την ημερομηνία εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13, σε περίπτωση που η ως άνω απόφαση εκτελεστεί πριν από τη δημοσίευση της αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση, και

– να καταδικάσει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Το νομικό πλαίσιο

2 Το άρθρο 1 της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1991, για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων (ΕΕ 1991, L 135, σ. 40), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1137/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008 (ΕΕ 2008, L 311, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 237, σ. 20) (στο εξής: οδηγία 91/271), προβλέπει τα ακόλουθα:

«Η παρούσα οδηγία αφορά τη συλλογή, την επεξεργασία και την απόρριψη αστικών λυμάτων και την επεξεργασία και την απόρριψη λυμάτων από ορισμένους βιομηχανικούς τομείς.

Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η προστασία του περιβάλλοντος από τις αρνητικές επιπτώσεις της απόρριψης αυτών των λυμάτων.»

3 Το άρθρο 2 της ως άνω οδηγίας έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1. "Αστικά λύματα": τα οικιακά λύματα ή το μείγμα οικιακών με βιομηχανικά λύματα ή/και όμβρια ύδατα.

2. "Οικιακά λύματα": τα λύματα από περιοχές κατοικίας και υπηρεσιών που προέρχονται κυρίως από τον ανθρώπινο μεταβολισμό και τις εμπορικές δραστηριότητες.

[…]

4. “Οικισμοί”: οι περιοχές στις οποίες ο πληθυσμός ή/και οι οικονομικές δραστηριότητες είναι επαρκώς συγκεντρωμένα ώστε τα αστικά λύματα να μπορούν να συλλέγονται και να διοχετεύονται σε σταθμό επεξεργασίας αστικών λυμάτων ή σε τελικό σημείο απόρριψης.

5. “Δίκτυο αποχέτευσης”: το σύστημα αγωγών που συλλέγει και διοχετεύει τα αστικά λύματα.

6. “1 ι.π. (μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού)”: το αποικοδομήσιμο οργανικό φορτίο που παρουσιάζει βιομηχανικές ανάγκες σε οξυγόνο πέντε ημερών (BOD 5) ίσες προς 60 g/ημέρα.

[…]

8. “Δευτεροβάθμια επεξεργασία”: η επεξεργασία των αστικών λυμάτων με μέθοδο που, κατά κανόνα, περιλαμβάνει βιολογική επεξεργασία με δευτεροβάθμια καθίζηση, ή με άλλες μεθόδους διά των οποίων τηρούνται οι απαιτήσεις που καθορίζονται στον πίνακα 1 του παραρτήματος Ι.

9. “Κατάλληλη επεξεργασία”: η επεξεργασία των αστικών λυμάτων με μέθοδο ή/και σύστημα διάθεσης που επιτρέπει στα ύδατα υποδοχής να ανταποκρίνονται στους σχετικούς ποιοτικούς στόχους και στις συναφείς διατάξεις της παρούσας οδηγίας και άλλων κοινοτικών οδηγιών.

[…]»

4 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε όλοι οι οικισμοί να διαθέτουν δίκτυα αποχέτευσης αστικών λυμάτων:

– έως τις 31 Δεκεμβρίου 2000 το αργότερο, για τους οικισμούς με ισοδύναμο πληθυσμό (ι.π.) άνω των 15 000

και

– ως τις 31 Δεκεμβρίου 2005 το αργότερο, για τους οικισμούς με ι.π. μεταξύ 2 000 και 15 000.

Για τα αστικά λύματα των οποίων η απόρριψη πραγματοποιείται σε ύδατα υποδοχής που θεωρούνται “ευαίσθητες ζώνες”, σύμφωνα με το άρθρο 5, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να υπάρχουν δίκτυα αποχέτευσης το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 1998 για τους οικισμούς με ι.π. άνω των 10 000.

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εγκατάσταση αυτών των δικτύων δεν δικαιολογείται, είτε λόγω του ότι δεν ωφελεί το περιβάλλον, είτε λόγω υπερβολικού κόστους, χρησιμοποιούνται μεμονωμένα συστήματα ή άλλα κατάλληλα συστήματα που επιτυγχάνουν το ίδιο επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος.

2. Τα περιγραφόμενα στην παράγραφο 1 αποχετευτικά δίκτυα πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις του παραρτήματος Ι, σημείο Α. Η Επιτροπή μπορεί να τροποποιεί τις απαιτήσεις αυτές. […]»

5 Το άρθρο 4 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα αστικά λύματα που διοχετεύονται σε αποχετευτικά δίκτυα να υποβάλλονται, πριν από την απόρριψή τους, σε δευτεροβάθμια ή σε ισοδύναμη επεξεργασία, ως εξής:

– το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2000, για όλες τις απορρίψεις λυμάτων από οικισμούς με ι.π. άνω των 15 000,

– το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2005, για όλες τις απορρίψεις λυμάτων από οικισμούς με ι.π. μεταξύ 10 000 και 15 000,

– το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2005, για τα λύματα που αποβάλλονται σε γλυκά ύδατα και σε εκβολές ποταμών, από οικισμούς με ι.π. μεταξύ 2 000 και 10 000.

[…]

3. Οι απορρίψεις από τους περιγραφόμενους στις παραγράφους 1 και 2 σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις του παραρτήματος I, σημείο B. […]

[…]»

6 Το άρθρο 5, παράγραφοι 1 έως 5, της οδηγίας 91/271 ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Για τους σκοπούς της παραγράφου 2, τα κράτη μέλη προσδιορίζουν, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1993, τις ευαίσθητες περιοχές σύμφωνα με τα κριτήρια που καθορίζονται στο παράρτημα II.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, πριν από την απόρριψή τους σε ευαίσθητες περιοχές, τα αστικά λύματα που διοχετεύονται σε αποχετευτικά δίκτυα, να υποβάλλονται, το αργότερο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998, σε επεξεργασία αυστηρότερη από εκείνη που περιγράφεται στο άρθρο 4, για όλες τις απορρίψεις από οικισμούς με ι.π. άνω των 10 000.

3. Οι απορρίψεις από τους περιγραφόμενους στην παράγραφο 2 σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις του παραρτήματος I, σημείο B. […]

4. Εναλλακτικά, οι απαιτήσεις των παραγράφων 2 και 3 για μεμονωμένες εγκαταστάσεις δεν χρειάζεται να εφαρμόζονται σε ευαίσθητες περιοχές, όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι το ελάχιστο ποσοστό μείωσης του συνολικού φορτίου από όλους τους σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων στην περιοχή αυτή είναι τουλάχιστον 75 % για τον ολικό φώσφορο και τουλάχιστον 75 % για το ολικό άζωτο.

5. Οι απορρίψεις από σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων που βρίσκονται στις οικείες λεκάνες υδροσυλλογής ευαίσθητων περιοχών και συμβάλλουν στη ρύπανση των περιοχών αυτών, υπόκεινται στις παραγράφους 2, 3 και 4.

[…]»

7 Το άρθρο 10 της ως άνω οδηγίας έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι σταθμοί επεξεργασίας αστικών λυμάτων, που κατασκευάζονται ώστε να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις των άρθρων 4, 5, 6 και 7, να σχεδιάζονται, να

κατασκευάζονται, να λειτουργούν και να συντηρούνται με τρόπο που να εξασφαλίζει επαρκείς αποδόσεις υπό όλες τις συνήθεις τοπικές κλιματικές συνθήκες. Κατά το σχεδιασμό των σταθμών, λαμβάνονται υπόψη οι εποχιακές διακυμάνσεις του φορτίου.»

8 Το παράρτημα Ι της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απαιτήσεις για τα αστικά λύματα», έχει ως εξής:

«Α. Αποχετευτικά δίκτυα […]

Τα αποχετευτικά δίκτυα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις απαιτήσεις της επεξεργασίας των λυμάτων.

Ο σχεδιασμός, η κατασκευή και η συντήρηση των αποχετευτικών δικτύων πρέπει να διενεργούνται σύμφωνα με τις καλύτερες τεχνικές γνώσεις, που δεν συνεπάγονται υπερβολικό κόστος, ιδίως όσον αφορά:

– τον όγκο και τα χαρακτηριστικά των αστικών λυμάτων,

– την πρόληψη διαρροών,

– τον περιορισμό της ρύπανσης των υδάτων υποδοχής λόγω υπερχειλίσεων από νεροποντές.

Β. Απόρριψη από σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων στα ύδατα υποδοχής […]

1. Ο σχεδιασμός ή η μετασκευή των σταθμών επεξεργασίας λυμάτων γίνεται έτσι ώστε να μπορούν να λαμβάνονται αντιπροσωπευτικά δείγματα των εισερχομένων και των επεξεργασμένων λυμάτων προτού απορριφθούν στα ύδατα υποδοχής.

2. Οι απορρίψεις από σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων, οι οποίες υποβάλλονται σε επεξεργασία, σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5 της παρούσας οδηγίας, πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις που παρατίθενται στον πίνακα 1.

3. Επιπλέον, οι απορρίψεις από σταθμούς επεξεργασίας αστικών λυμάτων προς τις ευαίσθητες περιοχές όπου παρουσιάζεται ευτροφισμός, όπως προσδιορίζονται στο παράρτημα ΙΙ σημείο Α στοιχείο α), πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις που παρατίθενται στον πίνακα 2 του παρόντος παραρτήματος.

4. Όπου πρέπει να διασφαλίζεται ότι τα ύδατα υποδοχής ανταποκρίνονται σε τυχόν άλλες σχετικές οδηγίες, ισχύουν αυστηρότερες απαιτήσεις από όσες παρατίθενται στους πίνακες 1 ή/και 2.

5. Τα σημεία απόρριψης των αστικών λυμάτων επιλέγονται ώστε να μειώνονται στο ελάχιστο δυνατόν, οι επιπτώσεις στα ύδατα υποδοχής.

[…]»

Η απόφαση C-85/13

9 Με την απόφαση C-85/13, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η Ιταλική Δημοκρατία παραλείποντας να θεσπίσει τις αναγκαίες διατάξεις προκειμένου να διασφαλίσει ότι:

– οι οικισμοί Melegnano, Mortara, Olona Nord, Olona Sud, Robecco sul Naviglio, San Giuliano Milanese Est, Trezzano sul Naviglio και Vigevano (Λομβαρδία), των οποίων το ι.π. υπερβαίνει τις 10 000 και οι οποίοι απορρίπτουν αστικά λύματα σε ύδατα υποδοχής που θεωρούνται «ευαίσθητες ζώνες» υπό την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/271, διαθέτουν δίκτυα αποχετεύσεως των αστικών λυμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας·

– στους οικισμούς Pescasseroli (Αμπρούτσο), Cormons, Gradisca d'Isonzo, Grado (Φρίουλι-Βενέτσια Τζούλια), Broni, Calco, Casteggio, Melegnano, Mortara, Orzinuovi, Rozzano, Trezzano sul Naviglio, Valle San Martino, Vigevano (Λομβαρδία), Pesaro, Urbino (Μάρκε), Alta Val Susa (Πεδεμόντιο), Nuoro (Σαρδηνία), Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini (Σικελία), Courmayeur (Κοιλάδα Αόστης) και Thiene (Βένετο), των οποίων το ι.π. υπερβαίνει τις 10 000, τα αστικά λύματα που διοχετεύονται στα αποχετευτικά δίκτυα υποβάλλονται, προτού απορριφθούν, σε δευτεροβάθμια ή ισοδύναμη επεξεργασία, σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας 91/271·

– στους οικισμούς Pescasseroli (Αμπρούτσο), Aviano Capoluogo, Cividale del Friuli, Codroipo/Sedegliano/Flaibano, Cormons, Gradisca d'Isonzo, Grado, Latisana Capoluogo, Pordenone/Porcia/Roveredo/Cordenons, Sacile, Udine (Φρίουλι-Βενέτσια Τζούλια), Frosinone (Λάτιο), Francavilla Fontana, Trinitapoli (Απουλία), Dorgali, Nuoro, ZIR Villacidro (Σαρδηνία) καθώς και Castellammare del Golfo I, Cinisi, Partinico, Terrasini και Trappeto (Σικελία), των οποίων το ι.π. υπερβαίνει τις 10 000 και οι οποίοι απορρίπτουν σε ύδατα υποδοχής που θεωρούνται «ευαίσθητες ζώνες» υπό την έννοια της οδηγίας 91/271, τα αστικά λύματα που διοχετεύονται σε αποχετευτικά δίκτυα υποβάλλονται, προτού απορριφθούν, σε επεξεργασία αυστηρότερη από τη δευτεροβάθμια επεξεργασία ή ισοδύναμη αυτής, σύμφωνα με το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας, και

– οι σταθμοί επεξεργασίας αστικών λυμάτων που κατασκευάζονται προς συμμόρφωση στις απαιτήσεις των άρθρων 4 έως 7 της οδηγίας 91/271, σχεδιάζονται, κατασκευάζονται, λειτουργούν και συντηρούνται με τρόπο που να εξασφαλίζει επαρκείς αποδόσεις υπό όλες τις συνήθεις τοπικές κλιματικές συνθήκες, ενώ κατά τον σχεδιασμό λαμβάνονται παράλληλα υπόψη οι εποχιακές διακυμάνσεις του φορτίου, στους οικισμούς Pescasseroli (Αμπρούτσο), Aviano Capoluogo, Cividale del Friuli, Codroipo/Sedegliano/Flaibano, Cormons, Gradisca d' Isonzo, Grado, Latisana Capoluogo, Pordenone/Porcia/Roveredo/Cordenons, Sacile, Udine (Φρίουλι-Βενέτσια Τζούλια), Frosinone (Λάτιο), Broni, Calco, Casteggio, Melegnano, Mortara, Orzinuovi, Rozzano, Trezzano sul Naviglio, Valle San Martino, Vigevano (Λομβαρδία), Pesaro, Urbino (Μάρκε), Alta Val Susa (Πεδεμόντιο), Francavilla Fontana, Trinitapoli (Απουλία), Dorgali, Nuoro, ZIR Villacidro (Σαρδηνία), Castellammare del Golfo I, Cinisi, Partinico, Terrasini, Trappeto (Σικελία), Courmayeur (Κοιλάδα Αόστης) και Thiene (Βένετο),

παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 3 και/ή το άρθρο 4 και/ή το άρθρο 5, καθώς και από το άρθρο 10 της οδηγίας 91/271.

Η προ της άσκησης της προσφυγής διαδικασία και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

10 Η Επιτροπή, στο πλαίσιο του ελέγχου εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13, ζήτησε από την Ιταλική Δημοκρατία, με έγγραφο της 12ης Μαΐου 2014, ενημέρωση σχετικά με τα ληφθέντα προς τούτο μέτρα. Στις 15 Ιανουαρίου και στις 15 Οκτωβρίου 2015 καθώς και στις 31 Ιανουαρίου 2017 το θεσμικό αυτό όργανο κάλεσε το ως άνω κράτος μέλος να παράσχει επικαιροποιημένες πληροφορίες για την επίτευξη συμμόρφωσης ως προς τους οικισμούς τους οποίους αφορά η εν λόγω απόφαση, υπέβαλε δε την εκ μέρους του αξιολόγηση της κατάστασης των οικισμών για τους οποίους οι ιταλικές αρχές έκριναν ότι πληρούν τις επιταγές της οδηγίας 91/271.

11 Με έγγραφα της 15ης και της 25ης Ιουλίου 2014, της 20ής Φεβρουαρίου, της 19ης Μαρτίου, της 22ας Σεπτεμβρίου και της 23ης Νοεμβρίου 2015, της 2ας Μαρτίου, της 23ης Σεπτεμβρίου και της 30ής Σεπτεμβρίου 2016, της 12ης Ιανουαρίου, της 27ης Φεβρουαρίου, της 24ης Μαΐου και της 27ης Ιουλίου 2017 καθώς και της 18ης Ιανουαρίου 2018, η Ιταλική Δημοκρατία παρέσχε στην Επιτροπή πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τα ληφθέντα μέτρα και την εφαρμογή τους.

12 Η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι η Ιταλική Δημοκρατία συμμορφώθηκε εν μέρει μόνον με την απόφαση C-85/13, της απηύθυνε, στις 18 Μαΐου 2018, προειδοποιητική επιστολή δυνάμει του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, σχετικά με δεκατέσσερις από τους οικισμούς τους οποίους αφορά η απόφαση αυτή και οι οποίοι εξακολουθούσαν να μην ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της οδηγίας 91/271, κάλεσε δε το εν λόγω κράτος μέλος να υποβάλει τις παρατηρήσεις του εντός προθεσμίας δύο μηνών από την παραλαβή της επιστολής.

13 Με έγγραφο της 12ης Ιουλίου 2018 η Ιταλική Δημοκρατία απάντησε στην προειδοποιητική επιστολή. Στη συνέχεια, το εν λόγω κράτος μέλος διαβίβασε στην Επιτροπή διάφορες ανακοινώσεις και σημειώματα που περιείχαν, μεταξύ άλλων, εξαμηνιαίες επικαιροποιήσεις σχετικά με την κατάσταση εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13.

14 Η Επιτροπή, κρίνοντας βάσει των παρασχεθέντων στοιχείων ότι η Ιταλική Δημοκρατία εξακολουθεί να μην έχει εκτελέσει πλήρως την απόφαση C-85/13, λαμβανομένης υπόψη της συνεχιζόμενης μη συμμόρφωσης προς την απόφαση αυτή ως προς πέντε οικισμούς τους οποίους αφορά η απόφαση, ήτοι ως προς τους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini, Trappeto (Σικελία) και Courmayeur (Κοιλάδα Αόστης), εννέα έτη μετά τη δημοσίευση της εν λόγω αποφάσεως και είκοσι και πλέον έτη μετά τη λήξη των προθεσμιών συμμόρφωσης που προβλέπονται στα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας 91/271, αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επί της παραβάσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

15 Η Επιτροπή προσάπτει στην Ιταλική Δημοκρατία ότι δεν έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα σε συμμόρφωση με την απόφαση C-85/13, δεδομένου ότι κατά τη λήξη της προθεσμίας που τάχθηκε με την προειδοποιητική επιστολή, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018, αλλά και στις 30 Ιουνίου 2023, ήτοι την ημερομηνία της τελευταίας επικαιροποίησης ως προς την κατάσταση εκτέλεσης της αποφάσεως, όπως διαβιβάσθηκε από το ως άνω κράτος μέλος στην Επιτροπή, στους πέντε

οικισμούς τους οποίους αφορά η υπό κρίση προσφυγή, ήτοι στους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini, Trappeto (Σικελία) και Courmayeur (Κοιλάδα Αόστης), με ι.π. άνω των 10 000, εξακολουθούν να μην τηρούνται οι υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4, 5 και 10 της οδηγίας 91/271.

16 Η Επιτροπή προβάλλει, κατά πρώτον, ότι από την αξιολόγηση των απαντήσεων που παρέσχε η Ιταλική Δημοκρατία στην προειδοποιητική επιστολή προκύπτει ότι το εν λόγω κράτος μέλος εξακολουθούσε να μην έχει λάβει, κατά τον κρίσιμο για την παρούσα διαδικασία χρόνο, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018, όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει ότι, σε τέσσερις από τους πέντε οικισμούς τους οποίους αφορά η υπό κρίση προσφυγή, ήτοι στους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini και Courmayeur, με ι.π. άνω των 10 000, τα αστικά λύματα που διοχετεύονται στα αποχετευτικά δίκτυα υποβάλλονται, πριν από την απόρριψή τους, σε δευτεροβάθμια ή σε ισοδύναμη επεξεργασία, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 91/271. Οι ιταλικές αρχές, άλλωστε, παραδέχθηκαν κατά την προ της άσκησης της προσφυγής διαδικασία τη συνέχιση της παράβασης του άρθρου αυτού.

17 Η Επιτροπή υποστηρίζει, κατά δεύτερον, βάσει των απαντήσεων που παρέσχε η Ιταλική Δημοκρατία στην προειδοποιητική επιστολή, ότι το εν λόγω κράτος μέλος εξακολουθούσε να μην έχει λάβει, κατά το προμνησθέν στην προηγούμενη σκέψη χρονικό σημείο, όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει ότι, σε τέσσερις από τους πέντε οικισμούς τους οποίους αφορά η υπό κρίση προσφυγή, ήτοι στους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini και Trappeto, με ι.π. άνω των 10 000, οι οποίοι απορρίπτουν τα λύματά τους σε ύδατα υποδοχής χαρακτηριζόμενα ως «ευαίσθητες περιοχές», τα αστικά λύματα που διοχετεύονται στα αποχετευτικά δίκτυα υποβάλλονται, πριν από την απόρριψή τους, σε επεξεργασία αυστηρότερη από τη δευτεροβάθμια ή ισοδύναμη επεξεργασία, σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας 91/271.

18 Όσον αφορά, ειδικότερα, τον οικισμό Trappeto, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι από τις απαντήσεις της Ιταλικής Δημοκρατίας στην προειδοποιητική επιστολή και από τις επικαιροποιήσεις που υπέβαλε το εν λόγω κράτος μέλος σχετικά με την κατάσταση εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13 προκύπτει ότι η κατάσταση του οικισμού αυτού εξακολουθούσε, κατά τον κρίσιμο για την παρούσα διαδικασία χρόνο, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018, να μην είναι σύμφωνη με το άρθρο 5 της οδηγίας 91/271, όπως δέχονται και οι ιταλικές αρχές στην τελευταία επικαιροποίηση που κοινοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου 2023.

19 Η Επιτροπή επισημαίνει, στο πλαίσιο αυτό, ότι οι ιταλικές αρχές δήλωσαν, κατά την προ της άσκησης της προσφυγής διαδικασία επί της υπό κρίση υπόθεσης, φορτίο 7 783 μονάδων ι.π. παραγόμενο από τον οικισμό Trappeto, ήτοι μικρότερο από το προηγουμένως δηλωθέν με την απάντησή τους στην αιτιολογημένη γνώμη βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ και το διαπιστωθέν από το Δικαστήριο στην απόφαση C-85/13. Πλην όμως, οι ιταλικές αρχές δεν παρέσχον σαφή και ακριβή αιτιολογία, στηριζόμενη σε συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία να αποδεικνύουν τη μείωση του φορτίου. Συναφώς, τα στοιχεία που προσκόμισε η Ιταλική Δημοκρατία στο παράρτημα του υπομνήματος αντικρούσεως προς στήριξη της ύπαρξης φορτίου 8 910 μονάδων ι.π. παραγόμενου από τον εν λόγω οικισμό δεν μπορούν να καλύψουν την έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων για το παρελθόν, θα μπορούσαν δε να ισχύσουν μόνον από την ημερομηνία προσκόμισής τους, ήτοι από τις 18 Οκτωβρίου 2023.

20 Επιπλέον, δεδομένου ότι τα λύματα του οικισμού Trappeto απορρίπτονται σε ευαίσθητη περιοχή με σημαντική τουριστική κίνηση, υφίστανται δε αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία των στοιχείων που παρασχέθηκαν από τις ιταλικές αρχές, η Επιτροπή προτείνει να προκριθεί η ερμηνεία των στοιχείων αυτών υπό την έννοια ότι ο ως άνω οικισμός εξακολουθεί να υπόκειται στις

υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 5 της οδηγίας 91/271. Μια τέτοια ερμηνεία θα ήταν, πράγματι, η μόνη σύμφωνη προς τον σκοπό της οδηγίας αυτής, ο οποίος συνίσταται στην προστασία του περιβάλλοντος από τις αρνητικές επιπτώσεις της απόρριψης των λυμάτων.

21 Η Επιτροπή υπενθυμίζει, κατά τρίτον, ότι η παράβαση του άρθρου 4 ή του άρθρου 5 της οδηγίας 91/271 συνεπάγεται κατ' ανάγκην παράβαση του άρθρου 10 της οδηγίας αυτής [πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Δίκτυο αποχέτευσης και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων), C-668/19, EU:C:2021:815, σκέψεις 94 έως 96]. Βάσει των απαντήσεων της Ιταλικής Δημοκρατίας στην προειδοποιητική επιστολή και λαμβανομένης υπόψη της συνέχισης της –εκ μέρους της– παράβασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας αυτής, διαπιστώνεται ότι το εν λόγω κράτος μέλος εξακολουθούσε να μην έχει λάβει, κατά τον κρίσιμο για την παρούσα διαδικασία χρόνο, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018, όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι στους πέντε οικισμούς τους οποίους αφορά η υπό κρίση προσφυγή, ήτοι στους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrasini, Trappeto και Courmayeur, οι σταθμοί επεξεργασίας αστικών λυμάτων, που κατασκευάζονται ώστε να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις των άρθρων 4 έως 7 της εν λόγω οδηγίας, σχεδιάζονται, κατασκευάζονται, λειτουργούν και συντηρούνται με τρόπο που να εξασφαλίζει επαρκείς αποδόσεις υπό τις συνήθεις τοπικές κλιματικές συνθήκες και ότι κατά τον σχεδιασμό των σταθμών επεξεργασίας λαμβάνονται υπόψη οι εποχιακές διακυμάνσεις του φορτίου, όπως απαιτεί το άρθρο 10 της ίδιας οδηγίας.

22 Η Επιτροπή συνάγει εξ αυτού ότι η Ιταλική Δημοκρατία δεν έχει συμμορφωθεί πλήρως προς την απόφαση C-85/13 και, ως εκ τούτου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

23 Η Ιταλική Δημοκρατία, χωρίς να αμφισβητεί την πραγματική κατάσταση που περιγράφεται στο δικόγραφο της προσφυγής της Επιτροπής, αναφέρει, κατά πρώτον, τις παρεμβάσεις που απαιτούνται στους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi και Terrasini για τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4, 5 και 10 της οδηγίας 91/271. Οι παρεμβάσεις αυτές συνίστανται, αφενός, στον εξοπλισμό του οικισμού Castellammare del Golfo I με νέο σταθμό υπόγειας επεξεργασίας και, αφετέρου, στην προσαρμογή και την ενίσχυση του κοινού σταθμού επεξεργασίας λυμάτων της Contrada Ciachea στο Carini για την επεξεργασία των λυμάτων των οικισμών Cinisi και Terrasini. Το χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των αναγκαίων προς τούτο μέτρων, το οποίο προσκομίσθηκε με το υπόμνημα αντικρούσεως, προβλέπει ότι η κατάσταση στον οικισμό Castellammare del Golfo I θα πληροί τις επιταγές της ως άνω οδηγίας τον Ιούλιο του 2027, στους δε οικισμούς Cinisi και Terrasini τον Μάρτιο του 2027.

24 Κατά δεύτερον, όσον αφορά τον οικισμό Trappeto, η Ιταλική Δημοκρατία εγείρει ένσταση απαραδέκτου της αιτίασης περί παραβάσεως του άρθρου 5 της οδηγίας 91/271, λόγω μεταβολών του φορτίου οι οποίες επήλθαν μετά την ημερομηνία δημοσίευσης της αποφάσεως C-85/13.

25 Η Ιταλική Δημοκρατία επισημαίνει, συναφώς, ότι η απόφαση C-85/13 και η προειδοποιητική επιστολή της 18ης Μαΐου 2018 αφορούσαν μόνον τους οικισμούς με ι.π. άνω των 10 000 και ότι, συνεπώς, η υπό κρίση διαφορά περιορίζεται, ομοίως, στους οικισμούς αυτούς. Μολονότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, οι ιταλικές αρχές κοινοποίησαν στην Επιτροπή φορτίο άνω των 10 000 μονάδων ι.π. παραγόμενο από τον οικισμό Trappeto, η έκθεση του Assemblea Territoriale Idrica (τοπικού φορέα διαχείρισης υδάτων, Ιταλία), η οποία επισυνάπτεται στο υπόμνημα αντικρούσεως, δέχεται ότι ο ως άνω οικισμός παράγει φορτίο 8 910 μονάδων ι.π., υπολογιζόμενο βάσει μεθόδου που δεν λαμβάνει υπόψη «διάσπαρτες» κατοικίες και «μεμονωμένους πυρήνες» για τον υπολογισμό του παραγόμενου από

τον εν λόγω οικισμό φορτίου. Κατά συνέπεια, ο ίδιος οικισμός, του οποίου το πραγματικό παραγόμενο φορτίο είναι μικρότερο των 10 000 μονάδων ι.π., δεν υπόκειται πλέον στις υποχρεώσεις εκ της οδηγίας 91/271, οι οποίες δεν τηρήθηκαν στις προσαπτόμενες παραβάσεις.

26 Η Ιταλική Δημοκρατία προσθέτει ότι τα έργα για τον εξοπλισμό του οικισμού Trappeto με σταθμό επεξεργασίας λυμάτων ικανό να διασφαλίσει την τήρηση των οριακών τιμών εκλύσεων που καθορίζονται στα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας 91/271 έχουν ολοκληρωθεί και ότι οι στατικές και τεχνικές-λειτουργικές δοκιμές βρίσκονταν σε εξέλιξη κατά την ημερομηνία της κατάθεσης του υπομνήματος αντικρούσεως. Το εν λόγω κράτος μέλος επισυνάπτει στο υπόμνημα αυτό αναλύσεις εξαμηνιαίας δειγματοληψίας, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Απριλίου και Σεπτεμβρίου του 2023, ως απόδειξη της ορθής λειτουργίας του ως άνω σταθμού επεξεργασίας.

27 Όσον αφορά, κατά τρίτον, τον οικισμό Courmayeur, η Ιταλική Δημοκρατία διευκρινίζει ότι ο οικισμός αυτός πρέπει να θεωρηθεί ότι εκπληρώνει «από φυσικής απόψεως» τις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4 και 10 της οδηγίας 91/271 το αργότερο στις 31 Δεκεμβρίου 2023. Επιπλέον, το εν λόγω κράτος μέλος παραπέμπει στα στοιχεία που κοινοποίησε στην Επιτροπή στις 31 Ιουλίου 2020, στο πλαίσιο της προ της άσκησης της προσφυγής διαδικασίας, και στα νέα στοιχεία που περιέχονται στο υπόμνημα αντικρούσεως, προκειμένου να αποδείξει ότι η μη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις εκ του άρθρου 4 της οδηγίας αυτής δεν αφορά το σύνολο του παραγόμενου από τον εν λόγω οικισμό φορτίου, ήτοι 60 000 μονάδες ι.π., αλλά μόνον 37 200 μονάδες ι.π., δεδομένου ότι οι υπόλοιπες 22 800 μονάδες ι.π. είχαν ήδη υποβληθεί σε προσήκουσα επεξεργασία στον σταθμό επεξεργασίας της La Salle, κοινότητας που αποτελεί μέρος του οικισμού Courmayeur. Το εν λόγω κράτος μέλος προσθέτει ότι, κατά την ολοκλήρωση των έργων κατασκευής των τμημάτων των αποχετευτικών αγωγών για τη διοχέτευση των λυμάτων που απορρίπτονται από την κοινότητα Courmayeur προς τον σταθμό επεξεργασίας της La Salle, θα πρέπει να διαβιβάσει επίσης στην Επιτροπή βεβαιώσεις περί ολοκλήρωσης των έργων και ανάλυση των απορρίψεων, προς απόδειξη της εύρυθμης λειτουργίας του ως άνω σταθμού.

28 Η Επιτροπή εκτιμά, με το υπόμνημα απαντήσεως, όσον αφορά τον οικισμό Courmayeur, πρώτον, ότι τα στοιχεία που κοινοποίησε η Ιταλική Δημοκρατία με το υπόμνημα αντικρούσεως δεν είναι αρκούντως αξιόπιστα, λαμβανομένου υπόψη του περιθωρίου σφάλματος που ενέχουν, δεύτερον, ότι τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να επηρεάσουν τον προτεινόμενο τύπο μείωσης για τον υπολογισμό της ημερήσιας χρηματικής ποινής, διότι κρίσιμη για τον σκοπό αυτόν είναι η συμμόρφωση ως προς το σύνολο του οικισμού, και, τρίτον, ότι οι ίδιες οι ιταλικές αρχές αναγνωρίζουν ότι πρόκειται για δεδομένα μεταβλητού και όχι οριστικού χαρακτήρα.

29 Η Ιταλική Δημοκρατία επισημαίνει, με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, ότι ελήφθησαν νέα μέτρα για την επιτάχυνση της εκτέλεσης της αποφάσεως C-85/13. Το εν λόγω κράτος μέλος επικαλείται, συναφώς, την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 181, της 9ης Δεκεμβρίου 2023, η οποία κυρώθηκε με τον νόμο 11, της 2ας Φεβρουαρίου 2024 (GURI αριθ. 31, της 7ης Φεβρουαρίου 2024), που συμπληρώνει τις αρμοδιότητες του –επιφορτισμένου με την εκτέλεση αυτή– ειδικού επιτρόπου, προκειμένου να τεθούν σε εφαρμογή οι παρεμβάσεις στον τομέα των αστικών λυμάτων. Οι ούτως θεσπισθείσες διατάξεις εστιάζουν ακριβώς στα κύρια εμπόδια που αντιμετώπισε ο ειδικός επίτροπος, τα οποία επιβράδυναν την εκτέλεση των παρεμβάσεων αυτών.

30 Επιπλέον, το εν λόγω κράτος μέλος παρέχει συμπληρωματικές ενδείξεις σχετικά με την προβλεπόμενη εξέλιξη της κατάστασης των πέντε οικισμών τους οποίους αφορά η προσφυγή της Επιτροπής.

31 Πρώτον, ο ειδικός επίτροπος, προκειμένου να κινήσει και να επιταχύνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των αναγκαίων δράσεων για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, εφάρμοσε μέτρα για την επιτάχυνση των διαδικασιών στις μη ανατεθείσες δημόσιες συμβάσεις, τα οποία θα καταστήσουν δυνατή, αφενός, όσον αφορά τον οικισμό Castellammare del Golfo I, την επίτευξη της συμμόρφωσης προς την οδηγία 91/271 τον Δεκέμβριο του 2026 και, αφετέρου, όσον αφορά τους οικισμούς Cinisi και Terrasini, την πρόοδο της περάτωσης των προγραμματισμένων έργων κατά έξι περίπου μήνες.

32 Δεύτερον, όσον αφορά τον οικισμό Trappeto, έχουν ολοκληρωθεί τα έργα προσαρμογής και ενίσχυσης του σταθμού επεξεργασίας, τα οποία πραγματοποιούνται προς άρση της παράβασης του δικαίου της Ένωσης, η δε διαχείριση του σταθμού επεξεργασίας παραδόθηκε, στις 22 Δεκεμβρίου 2023, στην AMAP SpA, διαχειρίστρια της ολοκληρωμένης υπηρεσίας ύδρευσης του Ambito Territoriale Ottimale (ATO) di Palermo (Βέλτιστου Εδαφικού Πλαισίου του Παλέρμο, Ιταλία). Η Ιταλική Δημοκρατία εκθέτει, με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, τα αποτελέσματα των εκθέσεων δοκιμών που διενεργήθηκαν στον σταθμό επεξεργασίας του Trappeto κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 23ης Ιουνίου και 15ης Δεκεμβρίου 2023, από τις οποίες προκύπτει ότι ο εν λόγω σταθμός επεξεργασίας διασφαλίζει πλέον την τήρηση των ορίων έκλυσης που καθορίζει η οδηγία 91/271 για την απόρριψη αστικών λυμάτων σε ύδατα υποδοχής που θεωρούνται ευαίσθητες περιοχές.

33 Τρίτον, όσον αφορά τον οικισμό Courmayeur, τα έργα αποχέτευσης και σύνδεσης του οικισμού με αποχετευτικό δίκτυο ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο του 2023, καθισταμένης δυνατής της ολοκλήρωσης του αποχετευτικού δικτύου του οικισμού. Βάσει των αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν τον Ιανουάριο του 2024, οι οποίες επισυνάπτονται στο υπόμνημα ανταπαντήσεως, ο σταθμός επεξεργασίας του εν λόγω οικισμού, στον οποίο διοχετεύονται πλέον όλα τα λύματα του οικισμού, επιτυγχάνει αποτελεσματική επεξεργασία των υδάτων που προέρχονται από τους προσφάτως συνδεδεμένους αγωγούς και τηρεί τα όρια έκλυσης που καθορίζει η οδηγία 91/271 για την απόρριψη αστικών λυμάτων στις ευαίσθητες περιοχές. Κατά συνέπεια, ο οικισμός του Courmayeur ανταποκρίνεται στις επιταγές της οδηγίας, όχι μόνον από φυσικής απόψεως, με την ολοκλήρωση και τη σύνδεση των αποχετευτικών δικτύων με τον σταθμό επεξεργασίας της La Salle, αλλά και υπό το πρίσμα της λειτουργικότητας και της αποτελεσματικότητας της επεξεργασίας. Ως εκ τούτου, ο οικισμός αυτός πρέπει να εξαιρεθεί από το αντικείμενο της προσφυγής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

34 Σύμφωνα με το άρθρο 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, εάν η Επιτροπή κρίνει ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν έλαβε τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου, μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο, αφού παράσχει στο κράτος αυτό τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις του, προσδιορίζοντας το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού ή της χρηματικής ποινής που οφείλει να καταβάλει το κράτος μέλος και το οποίο η ίδια κρίνει κατάλληλο για την περίσταση.

35 Εν προκειμένω, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η Ιταλική Δημοκρατία έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς την απόφαση C-85/13, πρέπει να εξακριβωθεί αν τήρησε πλήρως τα άρθρα 4 και/ή 5 καθώς και το άρθρο 10 της οδηγίας 91/271.

36 Επιπλέον, όσον αφορά τη διαδικασία λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, ο κρίσιμος χρόνος για την εκτίμηση του ζητήματος αν υπήρξε τέτοια παράβαση είναι η ημερομηνία λήξης της προθεσμίας που τάχθηκε με την προειδοποιητική επιστολή η οποία

απεστάλη κατ' εφαρμογήν της ως άνω διατάξεως [πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

37 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι η Επιτροπή απέστειλε την προειδοποιητική επιστολή στις 18 Μαΐου 2018, ο κρίσιμος χρόνος για την εκτίμηση του αν υπήρξε η μνημονευόμενη στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως παράβαση είναι η ημερομηνία λήξης της προθεσμίας που τάχθηκε με την επιστολή αυτή, ήτοι η 18η Ιουλίου 2018.

38 Όσον αφορά, κατά πρώτον, τους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi και Terrasini, η Ιταλική Δημοκρατία αναγνωρίζει ότι εξακολουθεί να υφίσταται η παράβαση των άρθρων 4, 5 και 10 της οδηγίας 91/271. Ειδικότερα, το εν λόγω κράτος μέλος, με την απάντησή του στην προειδοποιητική επιστολή και με τα υπομνήματά του ενώπιον του Δικαστηρίου, ανέφερε ότι τα αναγκαία έργα υποδομής για τον εξοπλισμό των οικισμών αυτών με δίκτυα αποχέτευσης και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων, ανταποκρινόμενα στις υποχρεώσεις εκ των ως άνω άρθρων δεν είχαν ακόμη εκτελεσθεί στις 18 Ιουλίου 2018. Βάσει των τελευταίων στοιχείων που προσκόμισε το εν λόγω κράτος μέλος με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η συμμόρφωση ως προς τους τρεις ως άνω οικισμούς αναμένεται να ολοκληρωθεί πριν από το τέλος του 2026.

39 Όσον αφορά, κατά δεύτερον, τον οικισμό Trappeto, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το επιχείρημα της Ιταλικής Δημοκρατίας περί απαραδέκτου της αιτίασης που αφορά τη συνέχιση της παράβασης του άρθρου 5 της οδηγίας 91/271, λόγω του ότι για τον οικισμό αυτόν έπρεπε να γίνει δεκτό φορτίο μικρότερο των 10 000 μονάδων ι.π., με συνέπεια να μην υφίσταται ως προς τον οικισμό αυτόν υποχρέωση τήρησης των απαιτήσεων του ως άνω άρθρου.

40 Πράγματι, εάν επιτρεπόταν σε κράτος μέλος, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, να προβάλει το πρώτον ενώπιον του Δικαστηρίου αλλαγή της μεθόδου υπολογισμού του φορτίου που παράγεται από οικισμό τον οποίο αφορά η απόφαση περί διαπίστωσης της παράβασης, σε σχέση με τη μέθοδο στην οποία στηρίχθηκαν οι διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στην απόφαση αυτή, θα υπονομευόταν ο απρόσβλητος χαρακτήρας της εν λόγω αποφάσεως η οποία έχει ισχύ δεδικασμένου.

41 Ακόμη και αν γινόταν δεκτό το επιχείρημα αυτό, τα νέα στοιχεία που επικαλείται η Ιταλική Δημοκρατία δεν αποδεικνύουν, ούτε στις 18 Ιουλίου 2018 ούτε σε μεταγενέστερη ημερομηνία, ότι το φορτίο που παράγεται από τον οικισμό Trappeto είναι μικρότερο των 10 000 μονάδων ι.π. και ότι, ως εκ τούτου, δεν υφίσταται υποχρέωση τήρησης των απαιτήσεων του άρθρου 5 της οδηγίας 91/271 ως προς τον οικισμό αυτόν.

42 Πράγματι, αφενός, το φορτίο των 7 783 μονάδων ι.π. που γνωστοποίησαν οι ιταλικές αρχές στην Επιτροπή κατά την προ της άσκησης της προσφυγής διαδικασία δεν τεκμηριώθηκε, όπως παραδέχεται η Ιταλική Δημοκρατία στα υπομνήματά της. Αφετέρου, το ως άνω κράτος μέλος στο υπόμνημα αντικρούσεως αναφέρει φορτίο 8 910 μονάδων ι.π. παραγόμενο από τον οικισμό Trappeto, το οποίο προκύπτει από έκθεση του τοπικού φορέα διαχείρισης υδάτων και από συνημμένη σε αυτή χαρτογράφηση. Πλην όμως, τα νέα αυτά στοιχεία γνωστοποιήθηκαν από το εν λόγω κράτος μέλος το πρώτον κατά την κατάθεση του υπομνήματος αντικρούσεως, ήτοι στις 23 Οκτωβρίου 2023, και, ως εκ τούτου, μετά τον κρίσιμο χρόνο για την εκτίμηση του αν υπήρξε η προσαπτόμενη παράβαση, ήτοι μετά τις 18 Ιουλίου 2018. Επιπλέον, η έκθεση αυτή δεν φέρει χρονολογία και δεν διευκρινίζει τον χρόνο από τον οποίο επήλθε η μείωση του παραγόμενου από τον οικισμό φορτίου. Πάντως, η εν λόγω έκθεση μνημονεύει φορτίο παραγόμενο από τον οικισμό του Trappeto, ανερχόμενο τόσο σε 8 618 μονάδες ι.π. όσο και σε 11 816 μονάδες ι.π. Συναφώς, η Επι-

τροπή υποστηρίζει, χωρίς να την αντικρούει η Ιταλική Δημοκρατία, ότι, εάν δεν ληφθεί υπόψη η αλλαγή της μεθόδου υπολογισμού την οποία επικαλείται το εν λόγω κράτος μέλος, το φορτίο που παράγει ο οικισμός αυτός ανέρχεται, βάσει των παρασχεθέντων από τις ιταλικές αρχές στοιχείων, σε 11 816 μονάδες ι.π.

43 Επιπλέον, από τα υπομνήματα της Ιταλικής Δημοκρατίας προκύπτει ότι η ως άνω αλλαγή της μεθόδου υπολογισμού του παραγόμενου από τον ίδιο οικισμό φορτίου συνίσταται στον μη συνυπολογισμό των εισροών από τις διάσπαρτες κατοικίες και τους μεμονωμένους πυρήνες, όπου η συγκέντρωση του πληθυσμού είναι κυμαινόμενη. Ωστόσο, το εν λόγω κράτος μέλος δεν παρέσχε εξηγήσεις για ποιους λόγους πρέπει να αλλάξει η μέθοδος υπολογισμού φορτίου παραγόμενου από οικισμό όπως εκείνος του Trappeto, ο οποίος βρίσκεται σε τουριστική περιοχή, όπου οι διάσπαρτες κατοικίες και οι μεμονωμένοι πυρήνες ενδέχεται να έχουν σημαντικές οικολογικές επιπτώσεις.

44 Κατά τα λοιπά, η Ιταλική Δημοκρατία ούτε προέβαλε ούτε, κατά μείζονα λόγο, απέδειξε την άρση, κατά τη λήξη της ταχθείσας με την προειδοποιητική επιστολή προθεσμίας, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018, των παραβάσεων των υποχρεώσεων εκ των άρθρων 5 και 10 της οδηγίας 91/271, οι οποίες διαπιστώθηκαν με το διατακτικό της αποφάσεως C-85/13 όσον αφορά τον οικισμό Trappeto. Συναφώς, από το υπόμνημα αντικρούσεως του εν λόγω κράτους μέλους προκύπτει ότι οι στατικές και τεχνικές-λειτουργικές δοκιμές που διενεργήθηκαν κατόπιν των έργων υποδομής στον σταθμό επεξεργασίας του Trappeto εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε εξέλιξη κατά την ημερομηνία κατάθεσης του υπομνήματος αντικρούσεως, ήτοι στις 23 Οκτωβρίου 2023. Επιπλέον, από το υπόμνημα ανταπαντήσεως και τα παραρτήματά του προκύπτει ότι τα έργα προσαρμογής και αναβάθμισης του εν λόγω σταθμού επεξεργασίας για την άρση των παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης ολοκληρώθηκαν μόλις τον Δεκέμβριο του 2023. Επιπροσθέτως επισημαίνεται ότι οι συνημμένες στο υπόμνημα αυτό εκθέσεις δοκιμών, οι οποίες πιστοποιούν ότι οι απορρίψεις από τον εν λόγω σταθμό επεξεργασίας τηρούν τα οριζόμενα στο άρθρο 5 της οδηγίας όρια έκλυσης, καταρτίστηκαν μεταξύ της 23ης Ιουνίου και της 15ης Δεκεμβρίου 2023. Ως εκ τούτου, τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την ολοκλήρωση των ως άνω έργων και οι εκθέσεις δοκιμών για τον συγκεκριμένο σταθμό επεξεργασίας είναι μεταγενέστερες του κρίσιμου χρόνου για την εκτίμηση της ύπαρξης της προσαπτόμενης παράβασης, ήτοι της 18ης Ιουλίου 2018, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ληφθούν υπόψη προς τούτο.

45 Συνακόλουθα, η Ιταλική Δημοκρατία δεν απέδειξε ότι η κατάσταση του οικισμού Trappeto ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 5 και 10 της οδηγίας 91/271 κατά την ημερομηνία λήξης της ταχθείσας με την προειδοποιητική επιστολή προθεσμίας.

46 Όσον αφορά, κατά τρίτον, τον οικισμό Courmayeur, η Ιταλική Δημοκρατία αναγνωρίζει στο υπόμνημα αντικρούσεως ότι η κατάσταση του οικισμού αυτού εξακολουθούσε να μην ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4 και 10 της οδηγίας 91/271. Συναφώς, από την 10 Ιουλίου 2018 απάντηση του εν λόγω κράτους μέλους στην προειδοποιητική επιστολή, καθώς και από τα ενώπιον του Δικαστηρίου υπομνήματά του προκύπτει ότι, καίτοι τα λύματα τεσσάρων κοινοτήτων του εν λόγω οικισμού, ήτοι των κοινοτήτων La Salle, Morgex, Pré-Saint Didier και Thuile, υπόκεινταν σε επεξεργασία στον νέο σταθμό της κοινότητας La Salle, τα αποχετευτικά έργα για τη σύνδεση του Courmayeur, ήτοι της πέμπτης κοινότητας του οικισμού, με τον εν λόγω σταθμό επεξεργασίας βρίσκονταν ακόμη σε εξέλιξη και επρόκειτο να ολοκληρωθούν έως τις 31 Δεκεμβρίου 2023. Επιπλέον, οι βεβαιώσεις περί ολοκλήρωσης των έργων και η ανάλυση των απορρίψεων, προς απόδειξη της εύρυθμης λειτουργίας του σταθμού αυτού, δεν είχαν ακόμη κοινοποιηθεί στην Επιτροπή. Συνεπώς, η Ιταλική Δημοκρατία δεν

απέδειξε ότι η κατάσταση του ως άνω οικισμού ανταποκρινόταν στις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4 και 10 της οδηγίας 91/271 κατά τη λήξη της ταχθείσας με την προειδοποιητική επιστολή προθεσμίας, ήτοι στις 18 Ιουλίου 2018.

47 Πέραν τούτου, το επιχείρημα της Ιταλικής Δημοκρατίας ότι η μη συμμόρφωση αφορά μέρος μόνον του συνόλου του φορτίου που παράγεται από τον οικισμό Courmayeur, ήτοι 37 200 μονάδες ι.π. επί συνόλου 60 000 μονάδων ι.π. για τον οικισμό αυτόν, δεν μπορεί να ευδοκιμήσει. Το επιχείρημα αυτό απλώς επιβεβαιώνει ότι η επεξεργασία του συνόλου των αστικών λυμάτων του εν λόγω οικισμού δεν διασφαλιζόταν, κατά τον κρίσιμο χρόνο, κατά παράβαση των υποχρεώσεων εκ των άρθρων 4 και 10 της οδηγίας 91/271.

48 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, διαπιστώνεται ότι η Ιταλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας όλα τα μέτρα προς συμμόρφωση με την απόφαση C-85/13, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Επί των χρηματικών κυρώσεων

Επιχειρήματα των διαδίκων

49 Η Επιτροπή, κρίνοντας ότι η Ιταλική Δημοκρατία δεν έλαβε όλα τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, προτείνει, βάσει του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, να επιβληθεί στο εν λόγω κράτος μέλος η υποχρέωση καταβολής χρηματικής ποινής και κατ' αποκοπήν ποσού.

50 Για τον προσδιορισμό του ύψους των ως άνω χρηματικών κυρώσεων, η Επιτροπή στηρίζεται στην ανακοίνωσή της 2023/C 2/01, με τίτλο «Οικονομικές κυρώσεις στις διαδικασίες επί παραβάσει» (ΕΕ 2023, C 2, σ. 1, στο εξής: ανακοίνωση του 2023). Ειδικότερα, το θεσμικό αυτό όργανο διευκρινίζει ότι ο προσδιορισμός των εν λόγω κυρώσεων πρέπει να εδράζεται επί των θεμελιωδών κριτηρίων της σοβαρότητας της παράβασης, της διάρκειάς της και της αναγκαιότητας να διασφαλιστεί η αποτρεπτική λειτουργία της κύρωσης ώστε να αποφευχθούν περαιτέρω παραβάσεις.

51 Κατά πρώτον, όσον αφορά τη σοβαρότητα της παράβασης, η Επιτροπή προτείνει να καθοριστεί συντελεστής σοβαρότητας 4, σε κλίμακα από το 1 έως το 20, λαμβανομένων υπόψη, αφενός, της σημασίας των κανόνων του δικαίου της Ένωσης που παραβιάστηκαν και, αφετέρου, των επιπτώσεων της παράβασης επί των γενικών και των ειδικών συμφερόντων.

52 Όσον αφορά τη σημασία των κανόνων αυτών, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι η οδηγία 91/271 αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος από τις δυσμενείς επιπτώσεις των αστικών λυμάτων και των λυμάτων που απορρίπτονται από ορισμένους βιομηχανικούς τομείς και καθορίζει τις απαιτήσεις στον τομέα της συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων ανάλογα με το μέγεθος των επιμέρους οικισμών. Οι απαιτήσεις της ως άνω οδηγίας είναι αυστηρότερες όταν τα λύματα απορρίπτονται σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως «ευαίσθητες», κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας, βάσει των κριτηρίων που ορίζονται στο παράρτημα ΙΙ αυτής.

53 Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η υπό κρίση υπόθεση αφορά παράβαση των υποχρεώσεων επεξεργασίας που θεσπίζει η οδηγία 91/271 και, ειδικότερα, των άρθρων 4 και 5 της οδηγίας, η μη τήρηση των οποίων έχει ιδιαιτέρως επιζήμιες συνέπειες στους οικισμούς που απορρίπτουν

λύματα σε ευαίσθητες περιοχές. Η επεξεργασία των ιταλικών αστικών λυμάτων είναι θεμελιώδους σημασίας για τη διατήρηση και τη βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων επιφανειακών υδάτων και των υδάτινων και χερσαίων οικοσυστημάτων που εξαρτώνται άμεσα από τα εν λόγω υδατικά συστήματα, καθώς και για τη διασφάλιση της εφαρμογής των σχετικών οδηγιών της Ένωσης και, ιδίως, της οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων (ΕΕ 2000, L 327, σ. 1), της οδηγίας (ΕΕ) 2020/2184 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2020, σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης (ΕΕ 2000, L 435, σ. 1), και της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7).

54 Η Επιτροπή επισημαίνει στο δικόγραφο της προσφυγής της ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, πέντε οικισμοί τους οποίους αφορά η απόφαση C-85/13, των οποίων το συνολικό παραγόμενο φορτίο ανέρχεται σε 149 069 μονάδες ι.π. και οι οποίοι απορρίπτουν λύματα σε ευαίσθητες περιοχές εξακολουθούν να μην ανταποκρίνονται στις επιταγές της οδηγίας 91/271. Η έλλειψη ή η ανεπάρκεια συστημάτων συλλογής ή επεξεργασίας των αστικών λυμάτων είναι ικανές να βλάψουν το περιβάλλον και πρέπει να λογίζονται ως ιδιαιτέρως σοβαρές (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-251/17, EU:C:2018:358, σκέψη 72). Επιπλέον, η έκταση της βλάβης στο περιβάλλον εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τον αριθμό των οικισμών τους οποίους αφορά η επίμαχη παράβαση. Επομένως, αριθμός πέντε οικισμών μη ανταποκρινόμενων στις επιταγές της οδηγίας πρέπει να θεωρηθεί σημαντικός.

55 Όσον αφορά τις επιπτώσεις της μη εκτέλεσης της αποφάσεως του Δικαστηρίου επί των ιδιωτικών και των δημοσίων συμφερόντων, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η μη πλήρης εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 ενέχει, όσον αφορά τους πέντε οικισμούς που εξακολουθούν να μην ανταποκρίνονται στις επιταγές της οδηγίας 91/271, σημαντικούς κινδύνους ρύπανσης για το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία. Το εν λόγω θεσμικό όργανο προβάλλει, επιπλέον, τον κίνδυνο αρνητικών επιπτώσεων για την εφαρμογή άλλων οδηγιών της Ένωσης, ιδίως δε των μνημονευόμενων στη σκέψη 53 της παρούσας αποφάσεως. Η ελλιπής εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 επηρεάζει επίσης τη δυνατότητα να είναι αρκούντως καθαρά τα συστήματα επιφανειακών υδάτων, καθώς και τις ψυχαγωγικές και οικονομικές δραστηριότητες.

56 Περαιτέρω, η Επιτροπή εκτιμά ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη τρεις επιβαρυντικές περιστάσεις.

57 Πρώτον, η υποχρέωση την οποία όφειλε και εξακολουθεί να οφείλει να τηρεί το κράτος μέλος, ήτοι η κατασκευή κατάλληλων σταθμών για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων, είναι σαφής. Οι ιταλικές αρχές αναγνωρίζουν, άλλωστε, την παράβαση και κοινοποίησαν στην Επιτροπή, ήδη από τη δημοσίευση της αποφάσεως C-85/13, τα μέτρα κατασκευής υποδομών που προβλέπονται ώστε να επιτευχθεί η συμμόρφωση με την εν λόγω απόφαση για κάθε επιμέρους οικισμό.

58 Δεύτερον, η απόφαση αυτή εντάσσεται σε πάγια νομολογία σχετικά με την οδηγία 91/271, έχουν δε εκδοθεί έξι αποφάσεις κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας λόγω μη ορθής εφαρμογής της συγκεκριμένης οδηγίας. Συνεπώς, στην Ιταλία εξακολουθεί να υφίσταται επί δεκαετίες μια γενικευμένη κατάσταση μη τήρησης της εν λόγω οδηγίας. Η παρούσα διαδικασία είναι, εξάλλου, μία εκ των τεσσάρων διαδικασιών λόγω παραβάσεως που εκκρεμούν κατά του ως άνω κράτους μέλους, οι οποίες αφορούν συνολικά περισσότερους από 800 οικισμούς.

59 Τρίτον, οι παραβάσεις που διαπιστώθηκαν στους επίμαχους οικισμούς διήρκεσαν άνω των εννέα ετών από την έκδοση της αποφάσεως C-85/13 και άνω των 24 ετών από τη λήξη της προθεσμίας του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/271.

60 Ως ελαφρυντικές περιστάσεις, η Επιτροπή προτείνει να ληφθούν υπόψη, πρώτον, η συνεργασία της Ιταλικής Δημοκρατίας καθ' όλη τη διάρκεια της παρούσας διαδικασίας και, δεύτερον, το γεγονός ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13.

61 Κατά δεύτερον, όσον αφορά τη διάρκεια της παράβασης, η Επιτροπή επισημαίνει ότι, σύμφωνα με το σημείο 3.3 της ανακοίνωσης του 2023, ο συντελεστής διάρκειας εκφράζεται ως πολλαπλασιαστής με κατώτατο ύψος το 1 και ανώτατο το 3 και υπολογίζεται σε τιμή 0,10 για κάθε μήνα που έχει παρέλθει από την ημερομηνία της πρώτης αποφάσεως που διαπιστώνει την παράβαση. Εν προκειμένω, μεταξύ της 10ης Απριλίου 2014, ήτοι της ημερομηνίας δημοσίευσης της αποφάσεως C-85/13, και της 1ης Ιουνίου 2023, ήτοι της ημερομηνίας κατά την οποία η Επιτροπή αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση στο Δικαστήριο, έχουν μεσολαβήσει 109 μήνες. Ως εκ τούτου, το εν λόγω θεσμικό όργανο προτείνει τον καθορισμό του συντελεστή διάρκειας σε 3.

62 Κατά τρίτον, όσον αφορά την αναγκαιότητα να διασφαλισθεί η αποτρεπτική λειτουργία της κύρωσης λαμβανομένης υπόψη της ικανότητας πληρωμής του οικείου κράτους μέλους, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η εν λόγω αποτρεπτική λειτουργία αντανακλάται στον συντελεστή «n» ο οποίος, για την Ιταλική Δημοκρατία, ορίζεται σε 3,41.

63 Κατά συνέπεια, αφενός, η Επιτροπή προτείνει να υπολογιστεί το κατ' αποκοπήν ποσό βάσει ημερήσιου ποσού 13 640 ευρώ, το οποίο προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό ενός βασικού κατ' αποκοπήν ποσού, κατά την έννοια του σημείου 4.2 της ανακοίνωσης του 2023, καθοριζομένου σε 1 000 ευρώ, επί τον συντελεστή σοβαρότητας 4 και τον συντελεστή «n» 3,41. Σύμφωνα με το σημείο 4.2.1 της ως άνω ανακοίνωσης, το ημερήσιο κατ' αποκοπήν ποσό πρέπει να πολλαπλασιαστεί επί τον αριθμό των ημερών κατά τις οποίες συνεχίζεται η παράβαση. Το εν λόγω θεσμικό όργανο διευκρινίζει ότι η καταβολή του κατ' αποκοπήν ποσού που προκύπτει με αυτόν τον τρόπο πρέπει να επιβληθεί στην Ιταλική Δημοκρατία αν υπερβαίνει τα 9 548 000 ευρώ, ήτοι το καθορισθέν για το εν λόγω κράτος μέλος κατώτατο κατ' αποκοπήν ποσό.

64 Επιπλέον, σύμφωνα με το σημείο 2.1 της ανακοίνωσης του 2023, η Επιτροπή προτείνει να αναπροσαρμόσει το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού στον βαθμό που κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επιτευχθεί συμμόρφωση με την απόφαση C-85/13 ως προς την κατάσταση ορισμένων οικισμών τους οποίους αφορά η εν λόγω απόφαση. Η Επιτροπή εκτιμά ότι στην περίπτωση αυτή το ύψος του ημερήσιου κατ' αποκοπήν ποσού πρέπει να διαιρεθεί διά του συνολικού αριθμού των μονάδων ι.π. για τις οποίες δεν υφίσταται συμμόρφωση, για να προκύψει ο ημερήσιος συντελεστής μείωσης, ήτοι εν προκειμένω 0,09 ευρώ. Ο ημερήσιος συντελεστής μείωσης πρέπει να αφαιρεθεί από το ημερήσιο κατ' αποκοπήν ποσό για κάθε μονάδα ι.π. των οικισμών των οποίων η κατάσταση πράγματι ανταποκρίνεται στις επιταγές της οδηγίας 91/271.

65 Αφετέρου, η Επιτροπή προτείνει το ύψος της χρηματικής ποινής να καθοριστεί σε 122 760 ευρώ ημερησίως, το οποίο προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του βασικού κατ' αποκοπήν ποσού της χρηματικής ποινής, το οποίο καθορίζεται στο σημείο 1 του παραρτήματος Ι της ανακοίνωσης του 2023 και ανέρχεται σε 3 000 ευρώ ημερησίως, επί τον συντελεστή σοβαρότητας 4, τον συντελεστή διάρκειας 3 καθώς και τον συντελεστή «n» 3,41.

66 Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή προτείνει, σύμφωνα με το τμήμα 2.1 της ως άνω ανακοίνωσης, την επιβολή προοδευτικώς μειούμενης ημερήσιας χρηματικής ποινής, το πραγματικό ύψος της οποίας θα υπολογίζεται κάθε εξάμηνο, με μείωση του συνολικού ποσού καθεμίας από τις εξαμηνιαίες περιόδους κατά ποσοστό που αντιστοιχεί στην αναλογία των μονάδων ι.π. των οικισμών των οποίων τα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας κατέστησαν σύμφωνα με την απόφαση C-85/13. Εναπόκειται στην Ιταλική Δημοκρατία να κοινοποιήσει στο θεσμικό αυτό όργανο τα αποδεικτικά στοιχεία με τα οποία τεκμηριώνεται ότι η συμμόρφωση επιτεύχθηκε πριν από τη λήξη κάθε εξαμηνιαίας περιόδου.

67 Η Επιτροπή εκτιμά επιπλέον ότι εάν η συμμόρφωση αυτή πραγματοποιηθεί σταδιακά, θα πρέπει, προκειμένου να υπολογιστεί η βαθμιαία μείωση της ημερήσιας χρηματικής ποινής, να διαιρεθεί το ποσό της ημερήσιας χρηματικής ποινής διά του συνόλου των μονάδων ι.π. που παράγονται από τους οικισμούς για τους οποίους, μέχρι τούδε, δεν έχει επιτευχθεί ακόμη συμμόρφωση με την απόφαση C-85/13.

68 Η Ιταλική Δημοκρατία, καίτοι συμφωνεί με την Επιτροπή ότι εξακολουθεί να υπάρχει καθυστέρηση στην εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, θεωρεί, ωστόσο, ότι το ποσό των χρηματικών κυρώσεων που ζητεί το θεσμικό αυτό όργανο είναι υπερβολικό, προβάλλει δε πλείονα επιχειρήματα προς στήριξη της διαπίστωσης αυτής.

69 Πρώτον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η πολυπλοκότητα των απαιτούμενων υλικών παρεμβάσεων οι οποίες συνεπάγονται τη δημιουργία σύνθετων υποδομών με κόστος που μπορεί να υπόκειται σε διακυμάνσεις, καθώς και η ανάγκη δοκιμής, θέσης σε λειτουργία και παρακολούθησης της λειτουργίας των υποδομών που υλοποιούνται. Για τις ενέργειες αυτές, πρέπει να κινηθούν διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων, οι οποίες ενέχουν υψηλό κίνδυνο ένδικων διαφορών.

70 Δεύτερον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η καλόπιστη συνεργασία των ιταλικών αρχών με την Επιτροπή καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

71 Τρίτον, η Ιταλική Δημοκρατία έχει δεσμεύσει σημαντικούς οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς πόρους για να υλοποιήσει τα αναγκαία μέτρα τόσο για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 όσο και για την εν γένει επίλυση των ένδικων διαφορών με την Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα των αστικών λυμάτων. Το εν λόγω κράτος μέλος αναφέρει ότι προς τον σκοπό αυτόν έχει εγκρίνει δαπάνη συνολικού ύψους άνω των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ.

72 Τέταρτον, η Ιταλική Δημοκρατία διευκρινίζει ότι διόρισε έκτακτο ειδικό επίτροπο, αρμόδιο για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, προκειμένου να κινήσει και να επιταχύνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των αναγκαίων για την εκτέλεση αυτή δράσεων.

73 Πέμπτον, πρέπει να ληφθεί υπόψη το απαράδεκτο της προσφυγής της Επιτροπής, όσον αφορά τον οικισμό Trappeto του οποίου οι παραγόμενες μονάδες ι.π. δεν υπερβαίνουν τις 10 000.

74 Έκτον, η Ιταλική Δημοκρατία διευκρινίζει ότι, ενώ η απόφαση C-85/13 αφορούσε 41 οικισμούς, με συνολικό φορτίο 2 281 847 μονάδων ι.π., η προειδοποιητική επιστολή της Επιτροπής της 18ης Μαΐου 2018 αφορούσε 14 οικισμούς, με συνολικό φορτίο 462 266 μονάδων ι.π., η δε προσφυγή του εν λόγω θεσμικού οργάνου αφορά 5 οικισμούς, με συνολικό φορτίο 149 069 μονάδων ι.π.

75 Έβδομον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η σημαντική πρόοδος που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια της παρούσας διαδικασίας προκειμένου να μειωθεί τόσο ο συνολικός αριθμός των οικισμών που δεν ανταποκρίνονται στις επιταγές της οδηγίας 91/271 όσο και ο αριθμός των μονάδων ι.π. των οικισμών αυτών. Ειδικότερα, κατά την περίοδο μεταξύ 2014 και 2023, ο αριθμός των οικισμών που δεν ανταποκρίνονταν στις επιταγές της οδηγίας μειώθηκε κατά 88 % και ο αριθμός των μονάδων ι.π. που δεν ανταποκρίνονταν στις επιταγές αυτές μειώθηκε κατά 94 %. Επιπλέον, τα αριθμητικά αυτά στοιχεία πρέπει να προσαρμοστούν προκειμένου να ληφθούν υπόψη τα επιχειρήματα που εκτίθενται στις σκέψεις 26 και 27 της παρούσας αποφάσεως, όσον αφορά τους οικισμούς Trappeto και Courmayeur.

76 Όγδοον, η Ιταλική Δημοκρατία θεωρεί ότι η Επιτροπή κακώς αναφέρει στην προσφυγή της άλλες διαδικασίες λόγω παραβάσεως που έχουν κινηθεί εις βάρος της στον τομέα των αστικών λυμάτων. Εν πάση περιπτώσει, από τα στοιχεία σχετικά με τις τρεις άλλες διαδικασίες λόγω παραβάσεως κατά του εν λόγω κράτους μέλους προκύπτει ότι ο συνολικός αριθμός άνω των 800 οικισμών που δεν ανταποκρίνονταν στις επιταγές της οδηγίας μειώθηκε σταδιακά σε συνολικό αριθμό 622 οικισμών κατά την ημερομηνία κατάθεσης του υπομνήματος αντικρούσεως.

77 Ένατον, όσον αφορά την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης, η Ιταλική Δημοκρατία θεωρεί ότι ο κίνδυνος να προκληθεί ζημία είναι απλώς θεωρητικός και αμιγώς δυνητικός. Εξάλλου, τα στοιχεία σχετικά με την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης στις παράκτιες περιοχές που ευρίσκονται πλησίον των οικισμών Castellammare del Golfo I, Cinisi, Terrassini και Trappeto, όπως συμπληρώθηκαν και επικαιροποιήθηκαν, παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα όσον αφορά την ποιότητα των υδάτων στις περιοχές αυτές από εκείνη που προκύπτει από την προσφυγή της Επιτροπής και μαρτυρούν τάση βελτίωσης.

78 Δέκατον, η Ιταλική Δημοκρατία προβάλλει ότι, εάν γίνουν δεκτές οι προτάσεις της Επιτροπής, θα ενδέχεται, παραδόξως, να της επιβληθούν χρηματικές κυρώσεις κατά πολύ υψηλότερες από εκείνες που της επέβαλε το Δικαστήριο με την απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-251/17, EU:C:2018:358), παρότι η απόφαση εκείνη αφορούσε παραβάσεις της οδηγίας 91/271 για μεγαλύτερο αριθμό οικισμών και συνολικά υψηλότερο αριθμό μονάδων ι.π. σε σχέση με την υπό κρίση υπόθεση.

79 Κατά συνέπεια, η Ιταλική Δημοκρατία ζητεί να καθοριστεί ο συντελεστής σοβαρότητας σε επίπεδο χαμηλότερο από το προτεινόμενο από την Επιτροπή.

80 Όσον αφορά το αίτημα της Επιτροπής περί σωρευτικής εφαρμογής κατ' αποκοπήν ποσού και χρηματικής ποινής, η Ιταλική Δημοκρατία προβάλλει ότι, όταν είναι βέβαιο ή ευλόγως πιθανό ότι το οικείο κράτος μέλος δεν θα είναι σε θέση να εκτελέσει την απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση, διότι το χρονοδιάγραμμα που υπέβαλαν οι εθνικές αρχές για τη διασφάλιση της πλήρους εκτέλεσης της αποφάσεως υπερβαίνει τη διάρκεια της διαδικασίας, δεν πληρούται η προϋπόθεση για την επιβολή κατ' αποκοπήν ποσού, ήτοι η αντικειμενική δυνατότητα του κράτους μέλους που παρέβη τις υποχρεώσεις του να συμμορφωθεί εγκαίρως. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, η επιβολή κατ' αποκοπήν ποσού πρέπει να αποφεύγεται, δεδομένου ότι την αποτρεπτική λειτουργία έχει επιτελέσει αφ' εαυτής η χρηματική ποινή.

81 Τούτο ακριβώς ισχύει στην υπό κρίση υπόθεση στην οποία θα ήταν πρακτικώς αδύνατο για την Ιταλική Δημοκρατία να προβεί στο σύνολο των ενεργειών για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 πριν από την περάτωση της διαδικασίας του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ ενώπιον

του Δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, το εν λόγω κράτος μέλος ζητεί, κυρίως, την επιβολή χρηματικής ποινής, αποκλειομένης της καταβολής κατ' αποκοπήν ποσού, στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης.

82 Επικουρικώς, η Ιταλική Δημοκρατία ζητεί να της επιβληθεί αποκλειστικώς η καταβολή κατ' αποκοπήν ποσού, όπερ συνιστά επαρκή κύρωση για τη μη εκτέλεση των υποχρεώσεων που υπέχει από το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, η επιβολή υψηλού κατ' αποκοπήν ποσού επιπλέον της χρηματικής ποινής θα ήταν δυσανάλογη και ενδέχεται να έχει αποτέλεσμα αντίθετο προς το επιδιωκόμενο, καθότι θα δυσχεράνει την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 λόγω των σοβαρών επιζήμιων οικονομικών συνεπειών που θα επέφερε.

83 Όλως επικουρικώς, η Ιταλική Δημοκρατία ζητεί η υποχρέωση καταβολής χρηματικής ποινής να αρχίσει να ισχύει από τη λήξη των προβλεπομένων χρονοδιαγραμμάτων. Συγκεκριμένα, ο καθορισμός του κρίσιμου χρόνου για την επιβολή της χρηματικής ποινής υπάγεται στην κυριαρχική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου.

84 Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Ιταλική Δημοκρατία προσθέτει ότι, κατά την ημερομηνία κατάθεσης του υπομνήματος αυτού, μόνον τρεις οικισμοί με συνολικό φορτίο 78 069 μονάδων ι.π. εξακολουθούσαν να μην τελούν σε συμμόρφωση με την απόφαση C-85/13. Επομένως, μετά τη δημοσίευση της αποφάσεως αυτής, ο αριθμός των οικισμών που δεν τελούν σε συμμόρφωση μειώθηκε κατά 93 %, όπερ αντιστοιχεί σε μείωση κατά 96,6 % του παραγόμενου φορτίου που δεν πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας 91/271.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

85 Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται ότι η διαδικασία του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ έχει ως σκοπό να παροτρύνει το μη συμμορφούμενο προς τις υποχρεώσεις του κράτος μέλος να εκτελέσει απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση και, ως εκ τούτου, να εξασφαλίζει την αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, καθώς και ότι τα προβλεπόμενα από τη διάταξη αυτή μέτρα, ήτοι η χρηματική ποινή και το κατ' αποκοπήν ποσό, επιδιώκουν αμφότερα τον ίδιο αυτόν σκοπό [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 96 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

86 Κατά πάγια νομολογία, η επιλογή της χρηματικής ποινής ή του κατ' αποκοπήν ποσού εξαρτάται από την καταλληλότητα εκάστου μέτρου προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης και, υπό τις συνθήκες αυτές, δεν αποκλείεται η προσφυγή σε αμφότερα τα είδη των προβλεπόμενων κυρώσεων (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-367/14, EU:C:2015:611, σκέψη 114 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

87 Ενώ η επιβολή χρηματικής ποινής φαίνεται ιδιαίτερα κατάλληλη για να παρακινήσει ένα κράτος μέλος να παύσει, το ταχύτερο δυνατόν, παράβαση που, χωρίς το μέτρο αυτό, θα κινδύνευε να διαιωνισθεί, η επιβολή κατ' αποκοπήν ποσού στηρίζεται περισσότερο στην αποτίμηση των συνεπειών της μη εκτέλεσης των υποχρεώσεων του οικείου κράτους μέλους επί των ιδιωτικών και δημοσίων συμφερόντων, ιδίως όταν η παράβαση έχει συνεχιστεί επί μακρό χρονικό διάστημα αφότου εκδόθηκε η απόφαση που τη διαπίστωσε αρχικά (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-367/14, EU:C:2015:611, σκέψη 115 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

88 Απόκειται στο Δικαστήριο να επιβάλλει, σε κάθε υπόθεση και ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις της ενώπιόν του διαφοράς, καθώς και ανάλογα με τον βαθμό πειθούς και αποτροπής που κρίνει απαραίτητο, τις κατάλληλες χρηματικές κυρώσεις, προκειμένου ιδίως να προλάβει την επανάληψη ανάλογων παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 97 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

89 Επομένως, οι προτάσεις της Επιτροπής δεν δεσμεύουν το Δικαστήριο και αποτελούν απλώς ένα χρήσιμο σημείο αναφοράς. Ομοίως, οι κατευθυντήριες γραμμές, όπως αυτές που περιέχουν οι ανακοινώσεις της Επιτροπής, δεν δεσμεύουν το Δικαστήριο, αλλά συμβάλλουν στην εξασφάλιση της διαφάνειας, του προβλέψιμου και της ασφάλειας δικαίου κατά τη δράση του θεσμικού αυτού οργάνου [απόφαση της 12ης Μαρτίου 2020, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Παράνομες ενισχύσεις χορηγηθείσες στον ξενοδοχειακό τομέα της Σαρδηνίας), C-576/18, EU:C:2020:202, σκέψη 136 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

– *Επί της δυνατότητας σώρευσης χρηματικής ποινής και κατ' αποκοπήν ποσού*

90 Κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο, κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει στον συγκεκριμένο τομέα, να επιβάλλει σωρευτικώς χρηματική ποινή και κατ' αποκοπήν ποσό (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-367/14, EU:C:2015:611, σκέψη 116 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), ιδίως δε όταν η παράβαση και έχει διαρκέσει επί μακρόν και κινδυνεύει να διαιωνισθεί (βλ. απόφαση της 12ης Ιουλίου 2005, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-304/02, EU:C:2005:444, σκέψη 82).

91 Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που προκύπτουν από τις σκέψεις 38, 44 και 46 της παρούσας αποφάσεως, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση παράβαση χαρακτηρίζεται από τις ίδιες περιστάσεις με τις μνημονευόμενες στην παρατεθείσα στην προηγούμενη σκέψη νομολογία. Ως εκ τούτου, η Ιταλική Δημοκρατία δεν μπορεί λυσιτελώς να αμφισβητήσει τη σωρευτική εφαρμογή, ως προς αυτήν, αμφοτέρων των χρηματικών κυρώσεων.

– *Επί του κατ' αποκοπήν ποσού*

92 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η επιβολή της υποχρέωσης καταβολής κατ' αποκοπήν ποσού και ο καθορισμός του ύψους του ποσού αυτού πρέπει, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, να αποφασίζονται βάσει του συνόλου των κρίσιμων στοιχείων που συνδέονται τόσο με τα χαρακτηριστικά της διαπιστωθείσας παράβασης όσο και με τη συμπεριφορά του κράτους μέλους το οποίο αφορά η διαδικασία που κινήθηκε δυνάμει του άρθρου 260 ΣΛΕΕ. Συναφώς, το άρθρο αυτό παρέχει στο Δικαστήριο ευρεία εξουσία εκτιμήσεως προκειμένου να κρίνει αν πρέπει να επιβάλει μια τέτοια κύρωση και, σε καταφατική περίπτωση, ποιο πρέπει να είναι το ύψος αυτής [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

93 Στην υπό κρίση υπόθεση, το σύνολο των νομικών και πραγματικών στοιχείων βάσει των οποίων το Δικαστήριο διαπίστωσε, με την απόφαση C-85/13, την προσαπτόμενη παράβαση, το γεγονός ότι είναι εν εξελίξει τέσσερις διαδικασίες επί παραβάσει κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας στον τομέα της επεξεργασίας των αστικών λυμάτων, οι οποίες αφορούν συνολικό αριθμό άνω των 800 οικισμών, καθώς και το γεγονός ότι για το εν λόγω κράτος μέλος έχουν ήδη εκδοθεί πλείονες αποφάσεις διαπιστώνουσες παράβαση στον συγκεκριμένο τομέα δράσης της Ένωσης, ήτοι η απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-251/17, EU:C:2018:358), και οι

μνημονευόμενες στη σκέψη 98 της αποφάσεως αυτής, συνιστούν ένδειξη περί του ότι για την αποτελεσματική πρόληψη της επανάληψης στο μέλλον ανάλογων παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία η λήψη μέτρου αποτρεπτικού χαρακτήρα, όπως η επιβολή κατ' αποκοπήν ποσού.

94 Εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει, να καθορίσει το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού ώστε αυτό να είναι, αφενός, προσαρμοσμένο στις περιστάσεις και, αφετέρου, ανάλογο προς τη διαπραχθείσα παράβαση. Μεταξύ των κρίσιμων προς τούτο παραγόντων περιλαμβάνονται η σοβαρότητα και η διάρκεια της παράβασης, καθώς και η ικανότητα πληρωμής του συγκεκριμένου κράτους μέλους [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψεις 100 και 101 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

95 Όσον αφορά, κατά πρώτον, τη σοβαρότητα της παράβασης, αφενός, σκοπός της οδηγίας 91/271, σύμφωνα με το άρθρο 1, δεύτερο εδάφιο, αυτής, είναι η προστασία του περιβάλλοντος από τις αρνητικές επιπτώσεις της απόρριψης των λυμάτων. Πλην όμως, η έλλειψη ή η ανεπάρκεια συστημάτων συλλογής ή επεξεργασίας των αστικών λυμάτων είναι ικανές να βλάψουν το περιβάλλον και πρέπει να λογίζονται ως ιδιαιτέρως σοβαρές. Αφετέρου, η σημασία της βλάβης στο περιβάλλον αποτελεί συνάρτηση, σε μεγάλο βαθμό, του αριθμού των οικισμών τους οποίους αφορά η προσαπτόμενη παράβαση (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-251/17, EU:C:2018:358, σκέψεις 72 και 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

96 Εν προκειμένω, όσον αφορά, πρώτον, τους οικισμούς Castellammare del Golfo I, Cinisi και Terrasini, δεν αμφισβητείται ότι οι υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4, 5 και 10 της οδηγίας 91/271, όπως αυτές διαπιστώθηκαν με την απόφαση C-85/13, εξακολουθούσαν να μην τηρούνται κατά την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως ενώπιον του Δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση, ήτοι στις 13 Νοεμβρίου 2024.

97 Όσον αφορά, δεύτερον, τον οικισμό Trappeto, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, τα έργα για τον σταθμό επεξεργασίας του οικισμού αυτού ολοκληρώθηκαν και η διαχείριση του σταθμού παραδόθηκε, στις 22 Δεκεμβρίου 2023, στην AMAP, διαχειρίστρια της ολοκληρωμένης υπηρεσίας ύδρευσης του ATO του Παλέρμο. Επιπλέον, η απόδειξη για την τήρηση των ορίων έκλυσης που καθορίζει η οδηγία 91/271, για το χρονικό διάστημα μεταξύ 23ης Ιουνίου και 15ης Δεκεμβρίου 2023, προσκομίσθηκε με το υπόμνημα ανταπαντήσεως.

98 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό, όπως συνομολόγησε και η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι στις 15 Δεκεμβρίου 2023 η Ιταλική Δημοκρατία είχε λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωση ως προς τον οικισμό Trappeto προς τις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4, 5 και 10 της οδηγίας 91/271, όπως οι υποχρεώσεις αυτές διαπιστώθηκαν με την απόφαση C-85/13.

99 Όσον αφορά, τρίτον, τον οικισμό Courmayeur, όπως προκύπτει από τη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, η Ιταλική Δημοκρατία υποστήριξε, με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, ότι η κατάσταση του οικισμού αυτού ήταν σύμφωνη με την οδηγία 91/271 όχι μόνον από φυσικής απόψεως, με την ολοκλήρωση και τη σύνδεση των αποχετευτικών δικτύων με τον σταθμό επεξεργασίας της La Salle, αλλά και από απόψεως λειτουργικότητας και αποτελεσματικότητας της επεξεργασίας. Επιπλέον, το εν λόγω κράτος μέλος στηρίχθηκε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σε νέες αναλύσεις οι οποίες κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή και επιβεβαιώνουν την τήρηση των ορίων έκλυσης που καθορίζει η οδηγία αυτή.

100 Παρά ταύτα, η Επιτροπή αμφισβήτησε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η Ιταλική Δημοκρατία απέδειξε ότι η κατάσταση του οικισμού Courmayeur ήταν σύμφωνη με τις απαιτήσεις της οδηγίας αυτής. Συγκεκριμένα, το εν λόγω θεσμικό όργανο επισήμανε, χωρίς να αντικρουσθεί από το ως άνω κράτος μέλος, ότι, αφενός, τα προσκομισθέντα από την Ιταλική Δημοκρατία νέα στοιχεία αφορούν ένα τμήμα μόνον του οικισμού αυτού και, συνεπώς, δεν αποδεικνύουν τη συμμόρφωση ως προς τον εν λόγω οικισμό, στο σύνολό του, με την οδηγία και, αφετέρου, το πρωτόκολλο παραλαβής του δεύτερου μέρους των έργων κατασκευής και σύνδεσης των αποχετευτικών δικτύων με τον ως άνω σταθμό, το πρωτόκολλο παραλαβής της εγκατάστασης που δημιουργήθηκε από τη σύνδεση αυτή και το πιστοποιητικό λειτουργίας του εν λόγω σταθμού δεν κοινοποιήθηκαν.

101 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Ιταλική Δημοκρατία δεν απέδειξε, κατά την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, ότι έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα για την επίτευξη της συμμόρφωσης ως προς τον οικισμό Courmayeur προς τις υποχρεώσεις εκ των άρθρων 4 και 10 της οδηγίας 91/271, όπως οι υποχρεώσεις αυτές διαπιστώθηκαν με την απόφαση C-85/13.

102 Κατά συνέπεια, ο αριθμός των τεσσάρων οικισμών που δεν ανταποκρινόταν κατά την ημερομηνία αυτή προς τις επιταγές της οδηγίας 91/271 συνιστά σημαντική μείωση σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των σαράντα ενός οικισμών τους οποίους αφορούσε η απόφαση C-85/13 και, συνακόλουθα, η βλάβη για το περιβάλλον είναι μικρότερη από την προκαλούμενη από την αρχική παράβαση που είχε διαπιστωθεί με την ως άνω απόφαση (πρβλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2016, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-557/14, EU:C:2016:471, σκέψη 75). Ως εκ τούτου, η Ιταλική Δημοκρατία περιόρισε ουσιωδώς τη βλάβη για το περιβάλλον η οποία προέκυπτε από την παράβαση που διαπιστώθηκε με την απόφαση C-85/13.

103 Πάντως, εξακολουθεί να υφίσταται βλάβη, ασφαλώς σε μικρότερη έκταση, για το περιβάλλον. Η βλάβη αυτή καθίσταται σοβαρότερη καθόσον και οι τέσσερις οικισμοί που δεν ανταποκρίνονται στις επιταγές της οδηγίας διοχετεύουν τα απόβλητά τους σε ύδατα υποδοχής που θεωρούνται ευαίσθητες περιοχές. Η Ιταλική Δημοκρατία, κατατάσσοντας τις οικείες εκτάσεις ως «ευαίσθητες περιοχές», σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/271 και το παράρτημα ΙΙ αυτής, αναγνώρισε, εν τοις πράγμασι, την ανάγκη αυξημένης προστασίας του περιβάλλοντος για τις εκτάσεις αυτές. Πλην όμως, η έλλειψη επεξεργασίας των αστικών λυμάτων προκαλεί βλάβη στο περιβάλλον (πρβλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-533/11, EU:C:2013:659, σκέψη 55).

104 Λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων που συνεπάγεται, βάσει της προμνησθείσας στη σκέψη 95 της παρούσας αποφάσεως νομολογίας, η επίμαχη παράβαση για τα διακυβευόμενα σημαντικά δημόσια συμφέροντα που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος, ούτε η πολυπλοκότητα των υλικών παρεμβάσεων που απαιτούνται ούτε το γεγονός, αν υποτεθεί ότι αποδεικνύεται, ότι ο κίνδυνος βλάβης της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης στις οικείες παράκτιες περιοχές είναι θεωρητικός και αμιγώς δυνητικός ή ότι η ποιότητα των υδάτων αυτών παρουσιάζει, σε κάθε περίπτωση, τάση βελτίωσης μπορούν να θεμελιώσουν ηπιότερη εκτίμηση ως προς τη σοβαρότητα της παράβασης αυτής.

105 Εντούτοις, πρέπει να ληφθούν υπόψη, ως ελαφρυντική περίσταση, πρώτον, η συνεργασία της Ιταλικής Δημοκρατίας με τις υπηρεσίες της Επιτροπής καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, δεύτερον, η πρόοδος που σημείωσε το κράτος μέλος αυτό στην εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, τρίτον, οι σημαντικές προσπάθειες στον τομέα των επενδύσεων που κατέβαλε το εν λόγω κράτος μέλος προς εκτέλεση της αποφάσεως αυτής και, τέταρτον, ο διορισμός εκτάκτου ειδικού επιτρόπου προς τον σκοπό αυτόν.

106 Όσον αφορά, κατά δεύτερον, τη διάρκεια της παράβασης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της δημοσίευσης της αποφάσεως με την οποία διαπιστώθηκε η πρώτη παράβαση και του χρονικού σημείου κατά το οποίο το Δικαστήριο εξετάζει τα πραγματικά περιστατικά [πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 126 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

107 Εν προκειμένω, η μη εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 διήρκεσε, κατά τον χρόνο της εξέτασης των πραγματικών περιστατικών από το Δικαστήριο, περί τα έντεκα έτη, όπερ συνιστά υπερβολική διάρκεια, έστω και αν πρέπει να ληφθεί υπόψη η σημαντική πολυετής περίοδος που χρειάστηκε για τα απαραίτητα έργα υποδομής.

108 Όσον αφορά, κατά τρίτον, την ικανότητα πληρωμής του οικείου κράτους μέλους, η Επιτροπή πρότεινε, σύμφωνα με τα σημεία 3.4 και 4.2 της ανακοίνωσης του 2023, να ληφθεί υπόψη το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του εν λόγω κράτους μέλους σε σύγκριση με τον μέσο όρο των ακαθάριστων εγχώριων προϊόντων των κρατών μελών, ως προς τα δύο τρίτα του υπολογισμού, καθώς και ο πληθυσμός του σε σύγκριση με τον μέσο όρο του πληθυσμού των κρατών μελών, ως δημογραφικό κριτήριο, ως προς το ένα τρίτο του υπολογισμού.

109 Συναφώς, από την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο προσδιορισμός της ικανότητας πληρωμής του οικείου κράτους μέλους δεν δύναται να συμπεριλάβει στη μέθοδο υπολογισμού του συντελεστή «n», ο οποίος αντιπροσωπεύει την ικανότητα πληρωμής του οικείου κράτους μέλους σε σχέση με την ικανότητα πληρωμής των λοιπών κρατών μελών, τη συνεκτίμηση δημογραφικού κριτηρίου σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα σημεία 3.4 και 4.2 της ανακοίνωσης του 2023 [απόφαση της 25ης Απριλίου 2024, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Οδηγία για τους πληροφοριοδότες δημοσίου συμφέροντος), C-147/23, EU:C:2024:346, σκέψη 86].

110 Επομένως, προκειμένου να προσδιοριστεί η ικανότητα πληρωμής της Ιταλικής Δημοκρατίας, πρέπει να ληφθεί υπόψη ως κυριότερο στοιχείο το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της και να συνεκτιμηθεί η πρόσφατη εξέλιξη του εν λόγω ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ως έχει κατά τον χρόνο της εξέτασης των πραγματικών περιστατικών από το Δικαστήριο [πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 131 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

111 Βάσει των προεκτεθέντων και ελλείψει ορισμού από την Επιτροπή εγκύρου κριτηρίου για τον υπολογισμό του παράγοντα «n», με τον οποίο διαπιστώνεται η ικανότητα πληρωμής της Ιταλικής Δημοκρατίας, το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού πρέπει να καθοριστεί λαμβανομένου υπόψη του μέσου όρου του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος του εν λόγω κράτους μέλους κατά την τελευταία τριετία. Το Δικαστήριο κρίνει ότι, κατά δίκαιη εκτίμηση των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού που πρέπει να επιβληθεί στο εν λόγω κράτος μέλος καθορίζεται σε 10 εκατομμύρια ευρώ.

– *Επί της χρηματικής ποινής*

112 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η επιβολή χρηματικής ποινής δικαιολογείται κατ' αρχήν μόνον εφόσον, κατά τον χρόνο εξέτασης των πραγματικών περιστατικών από το Δικαστήριο, η παράβαση που συνίσταται στη μη εκτέλεση προηγούμενης αποφάσεως εξακολουθεί να υφίσταται [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 135 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

113 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 96 έως 102 της παρούσας αποφάσεως, κατά την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 εξακολουθούσαν να μην έχουν ληφθεί πλήρως.

114 Υπό τις συνθήκες αυτές, η επιβολή στην Ιταλική Δημοκρατία χρηματικής ποινής συνιστά πρόσφορο οικονομικής φύσεως μέσο ώστε το εν λόγω κράτος μέλος να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να παύσει τη διαπιστωθείσα παράβαση και να εξασφαλίσει την πλήρη εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13.

115 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, η χρηματική ποινή πρέπει να είναι ανάλογη προς τον βαθμό πίεσης που απαιτείται ώστε το κράτος μέλος που δεν εκτέλεσε απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε παράβαση να μεταβάλει τη συμπεριφορά του και να παύσει την προσαπτόμενη συμπεριφορά [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 138 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

116 Στο Δικαστήριο εναπόκειται, κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει συναφώς, να καθορίζει το ύψος της χρηματικής ποινής κατά τρόπον ώστε να είναι, αφενός, προσαρμοσμένο στις περιστάσεις και, αφετέρου, ανάλογο τόσο προς τη διαπιστωθείσα παράβαση όσο και προς την ικανότητα πληρωμής του συγκεκριμένου κράτους μέλους [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 139 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

117 Για τους σκοπούς του προσδιορισμού του ύψους της χρηματικής ποινής, τα βασικά κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να εξασφαλίζεται ο χαρακτήρας της ως μέτρου εξαναγκασμού με σκοπό την ομοιόμορφη και αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης είναι, κατ' αρχήν, η σοβαρότητα των παραβάσεων, η διάρκειά της και η ικανότητα πληρωμής του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Για την εφαρμογή των κριτηρίων αυτών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ιδίως οι συνέπειες της μη εκτέλεσης επί των ιδιωτικών και δημοσίων συμφερόντων, καθώς και ο βαθμός επείγοντος της συμμόρφωσης του οικείου κράτους μέλους προς τις υποχρεώσεις του [απόφαση της 13ης Ιουνίου 2024, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία II), C-123/22, EU:C:2024:493, σκέψη 141 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

118 Όσον αφορά τους παράγοντες αυτούς, οι περιστάσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκύπτουν, ιδίως, από το σκεπτικό που εκτίθεται στις σκέψεις 96 έως 110 της παρούσας αποφάσεως σχετικά με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της επίμαχης παράβασης καθώς και την ικανότητα πληρωμής της Ιταλικής Δημοκρατίας.

119 Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη, ως επιβαρυντική περίσταση, το γεγονός ότι πλήρης εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13 δεν πρόκειται να επέλθει, σύμφωνα με τις τελευταίες ενδείξεις που παρέσχε η Ιταλική Δημοκρατία με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, πριν από το 2026, όπερ ισοδυναμεί με καθυστέρηση μεταξύ 26 και 28 ετών σε σχέση με το χρονικό σημείο κατά το οποίο τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίσουν την τήρηση των άρθρων 4 και/ή 5, καθώς και του άρθρου 10 της οδηγίας 91/271.

120 Εξάλλου, η Επιτροπή πρότεινε στο Δικαστήριο προοδευτική μείωση της χρηματικής ποινής ανάλογα με την πρόοδο που σημειώνεται για την εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13.

121 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, έστω και αν, προς εξασφάλιση της πλήρους εκτέλεσης της αποφάσεως του Δικαστηρίου, η χρηματική ποινή πρέπει να είναι απαιτητή στο σύνολό της μέχρις ότου το κράτος μέλος λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για να παύσει τη διαπιστωθείσα παράβαση, εντούτοις, σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, μπορεί να επιβληθεί κύρωση στο πλαίσιο της οποίας θα συνεκτιμάται η πρόοδος την οποία πραγματοποιεί ενδεχομένως το κράτος μέλος κατά την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-251/17, EU:C:2018:358, σκέψη 83 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

122 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι, κατόπιν της συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις εκ της οδηγίας 91/271 όσον αφορά την κατάσταση του οικισμού Trappeto, ο αριθμός των μονάδων ι.π. των οικισμών που δεν διέθεταν δίκτυα συλλογής και επεξεργασίας των αστικών λυμάτων ανταποκρινόμενα στις επιταγές των σχετικών διατάξεων της οδηγίας αυτής ανερχόταν, κατά την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, σε 137 253.

123 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, το Δικαστήριο κρίνει πρόσφορη την επιβολή προοδευτικώς μειούμενης χρηματικής ποινής ύψους 75 000 ευρώ ημερησίως.

124 Όσον αφορά την περιοδικότητα της χρηματικής ποινής, το προοδευτικώς μειούμενο σκέλος της θα υπολογίζεται, σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής, επί εξαμηνιαίας βάσης, δεδομένου ότι η κατάρτιση και η ανάλυση της απόδειξης περί συμμόρφωσης της κατάστασης των επίμαχων οικισμών προς την οδηγία 91/271 μπορεί να απαιτεί ορισμένο χρόνο και προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πρόοδος που ενδεχομένως σημειώνει η Ιταλική Δημοκρατία. Επομένως, το συνολικό ποσό για καθεμία από τις εξαμηνιαίες περιόδους θα πρέπει να μειώνεται κατά ποσοστό που αντιστοιχεί στην αναλογία του αριθμού μονάδων ι.π. των οικισμών των οποίων τα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατέστησαν σύμφωνα με την απόφαση C-85/13 (πρβλ. απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-251/17, EU:C:2018:358, σκέψη 87 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

125 Επομένως, η Ιταλική Δημοκρατία πρέπει να υποχρεωθεί να καταβάλλει στην Επιτροπή χρηματική ποινή 13 687 500 ευρώ ανά εξάμηνο καθυστέρησης στη λήψη των μέτρων που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την απόφαση C-85/13, από την ημερομηνία δημοσίευσης της παρούσας αποφάσεως και έως την πλήρη εκτέλεση της αποφάσεως C-85/13, το πραγματικό ύψος της οποίας πρέπει να υπολογίζεται στο τέλος κάθε εξαμηνιαίας περιόδου με μείωση του συνολικού ποσού κάθε μιας από τις περιόδους αυτές κατά ποσοστό που αντιστοιχεί στην αναλογία του αριθμού μονάδων ι.π. των οικισμών των οποίων τα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατέστησαν σύμφωνα με την απόφαση C-85/13, στο τέλος της συγκεκριμένης περιόδου σε σχέση με τον αριθμό μονάδων ι.π. των οικισμών που δεν διαθέτουν τέτοια συστήματα κατά την ημέρα δημοσίευσης της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

126 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Ιταλική Δημοκρατία ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφασίζει:

1) **Η Ιταλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-85/13, EU:C:2014:251), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.**

2) **Υποχρεώνει την Ιταλική Δημοκρατία να καταβάλει κατ' αποκοπήν ποσό ύψους 10 εκατομμυρίων ευρώ.**

3) **Σε περίπτωση που η διαπιστωθείσα στο σημείο 1 παράβαση εξακολουθεί να υφίσταται κατά την ημέρα δημοσίευσης της παρούσας αποφάσεως, υποχρεώνει την Ιταλική Δημοκρατία να καταβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματική ποινή 13 687 500 ευρώ ανά εξάμηνο καθυστέρησης στη λήψη των μέτρων που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την απόφαση της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-85/13, EU:C:2014:251), από την ημερομηνία δημοσίευσης της παρούσας αποφάσεως και έως την πλήρη εκτέλεση της αποφάσεως της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-85/13, EU:C:2014:251), το πραγματικό ύψος της οποίας πρέπει να υπολογίζεται στο τέλος κάθε εξαμηνιαίας περιόδου με μείωση του συνολικού ποσού κάθε μιας από τις περιόδους αυτές κατά ποσοστό που αντιστοιχεί στην αναλογία του αριθμού μονάδων ισοδύναμου πληθυσμού των οικισμών των οποίων τα συστήματα συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατέστησαν σύμφωνα με την απόφαση της 10ης Απριλίου 2014, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-85/13, EU:C:2014:251), στο τέλος της αντίστοιχης περιόδου σε σχέση με τον αριθμό μονάδων ισοδύναμου πληθυσμού των οικισμών που δεν διαθέτουν τέτοια συστήματα κατά την ημέρα δημοσίευσης της παρούσας αποφάσεως.**

4) **Καταδικάζει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

(υπογραφές)